

Průvodní zpráva

Program aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity (NAKI 2012-2015)

Projekt DF 12P01OVV044 – Kulturně historicky cenná území jako součást národní a kulturní identity České Republiky. Metody identifikace hodnot historických sídel, parků a zahrad a jejich zachování.

Název metodiky předkládané k certifikaci

Management plán ochrany památkových hodnot památek zahradního umění

Předkládající organizace:

Národní památkový ústav, Valdštejnské náměstí 3, 118 01 Praha 1

Výstup:

Management plán ochrany památkových hodnot památek zahradního umění

Autorský kolektiv metodiky:

Ing. Lenka Křesadlová, Ph.D., Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Kroměříži

Ing. Jiří Olšan, Národní památkový ústav, územní památková správa v Českých Budějovicích

Ing. Marek Ehrlich, Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích

Zpracovatelé příloh:

Ing. Lenka Křesadlová, Ph.D., Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Kroměříži

Ing. Marek Ehrlich, Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích

Mgr. Martina Leciánová, Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Kroměříži

I. Cíl metodiky

Cílem této metodiky je definice nástrojů, s jejichž pomocí je možné vytvořit vhodné podmínky pro ochranu objektivně stanovených kulturně historických hodnot památek zahradního umění. Podstatnou měrou přispívá k efektivnímu naplňování požadavků na ochranu kulturního dědictví obsažených jednak v aktuálně platné české legislativě, jednak v doporučeních formulovaných k této problematice ve významných mezinárodních dokumentech o ochraně kulturního dědictví.

II. Vlastní popis metodiky

Metodika přináší vzor praktického uplatnění řady ryze odborných výstupů a analýz v procesu efektivního plánování každodenní péče o památky zahradního umění, tento specifický segment nemovitého kulturního dědictví. Ozřejmuje nutnost specifického postupu směřem k jejich výjimečnému konceptu, který sice vznikal jako tvůrčí počín člověka, ale tyto ideální vize jsou neustále konfrontovány s vývojem živé, dynamicky se měnící přírodní složky v jejich kompozici. Popisuje postup, jak na základě objektivizovaného hodnocení jednotlivých parametrů hmotné substance i nehmotných hodnot konkrétní památky vytvořit dokument definující potřebnou náplň péče a limity pro její využívání.

Metodika ukazuje důležitost střednědobého a dlouhodobého plánování a především srozumitelné komunikace odborných názorů a zjištění směřem k široké veřejnosti s cílem, zajistit dlouhodobé a stabilní naplňování konceptu trvale udržitelného rozvoje památek zahradního umění na území naší republiky.

Zvolený postup je zaměřen nejen na hledání rovnováhy mezi uspokojováním potřeb uživatelů a ochrany identifikovaných hodnot památky, ale zdůrazňuje potřebu vytvářet podmínky pro obecné přijetí zjištěných hodnot společností a motivovat společnost k aktivní participaci na ochraně těchto hodnot.

Cílem dokumentu Management plán ochrany památkových hodnot památek zahradního umění je předložit strategii postupu ochrany identifikovaných hmotných i nehmotných památkových hodnot konkrétní památky pro určité časové období. Management plán musí být zpracován tak, aby jeho naplňování bylo pro majitele či správce památky v určeném časovém úseku reálné. Mělo by se jednat o přímý nástroj péče.

V tomto metodickém materiálu je Management plán pojat jako střednědobý strategický dokument definující cíle a jejich plnění na období 5 let.

Aby dokument řešil v potřebné šíři ochranu jak hmotných, tak nehmotných hodnot památky zahradního umění, musí obsahovat:

- **Plán využívání** památky zahradního umění, který má přímý vliv na ochranu hmotných i nehmotných památkových hodnot;
- **Plán péče** o hmotnou substanci památky zahradního umění (plán údržby), který má přímý vliv především na uchování hmotných památkových hodnot;

- **Plán prezentace** památky zahradního umění, který má přímý vliv na ochranu nematných památkových hodnot, ve svém důsledku má způsob prezentace podstatný vliv i na ochranu hmotné podstaty památky.

Každá dílčí část management plánu ochrany památkových hodnot je zpracovávána ve třech krocích:

1. Analýza stávajícího stavu
2. SWOT analýza
3. Návrh opatření

Již ve stádiu zpracování analýzy stávajícího stavu by měly být definovány obecné cíle zachování hodnot a to minimálně na úrovni dlouhodobých vizí.

Při zpracování analýz stávajícího stavu památky by měly být prioritně využívány postupy popsane v metodických materiálech: *Metodika pasportizace památek zahradního umění*, *Metodika prostorové analýzy památek zahradního umění*, *Metodika identifikace hodnot památek zahradního umění*, které byly vytvořeny v rámci téhož projektu NAKI DF12P01OVV044 „Kulturně historicky cenná území jako součást národní a kulturní identity České republiky. Tyto metodiky řeší problematiku objektivizovaného hodnocení a popisu památek zahradního umění.

Po provedení SWOT analýzy musí být původně stanovené obecné cíle precizovány. Musí být konkrétní, to znamená specifické, měřitelné, akceptované (srozumitelně komunikované), realizovatelné, termínované. Dále musí navazovat vymezení aktivit, které povedou k naplnění stanovených cílů v daném časovém období. Aktivita mohou být rutinní, často se opakující nebo jedinečné. U rutinních stačí odkaz na standardní postupy – pracovní instrukce, technologické postupy apod. jedinečné je potřeba v plánu blíže specifikovat.

Obecný postup tvorby vlastního management plánu spočívá v provedení následujících kroků:

- konkretizace cílů (záměrů);
- zabezpečení nezbytných informačních zdrojů pro tvorbu plánu - Analytická část (čím více a kvalitnější informace budou k dispozici, tím přesnější může být výsledek plánování);
- vypracování návrhu plánu;
- seznámení dotčených stran s návrhem plánu;
- stanovisko dotčených stran k návrhu plánu;
- korekce návrhu plánu podle připomínek;
- schválení a vydání definitivní podoby plánu.

Aby byl výsledný management plán funkční (realizovatelný), nelze vynechat žádný z těchto kroků. Je nutné, aby všichni, kdo jsou zapojeni do naplňování plánu, byli ztotožněni s jeho cíli a byli motivováni k jejich naplňování.

III. Srovnání „novosti postupů“ oproti původní metodice, případně jejich zdůvodnění, pokud se bude jednat o novou, neznámou metodiku, a jejich srovnání s postupy v zahraničí

Především v zahraničí jsou Management plány různého zaměření běžně používaným a nezbytným nástrojem efektivní péče také v oblasti ochrany kulturního dědictví. V podmínkách České republiky byl institut plánování zprofanován v období neefektivního socialistického plánování a jeho využívání mimo komerční sféru se prosazuje pouze pozvolna. Pro oblast péče o památky zahradního umění zatím chyběly standardizované postupy jak pro oblast provádění základních analýz zaměřených na popis hmotné podstaty památky a jejího historického vývoje i pro objektivní identifikaci a popis jejich hodnot, tak pro aplikaci zjištěných skutečností (výsledků) do běžné praxe.

Tato metodika se na rozdíl od používaných systémů plánování „běžných“ úprav zeleně v intravilánu sídel stejnou měrou zabývá jak ochranou hmotných hodnot památky, tak hodnot nehmotných. Hodnoty jsou stanoveny experty na základě objektivizovaného hodnocení, získaného aplikací standardizovaného metodického postupu. Je definován postup (plán), jak tyto hodnoty fyzicky chránit, ale také je zdůrazněna nutnost jejich interpretování a komunikování s vytyčenými cílovými skupinami, aby byly, respektive začaly být vnímány jako důležité většinou společností. Vědomí společnosti o hodnotách památek zahradního umění a přijetí potřeby tyto hodnoty chránit je nezbytnou podmínkou pro dlouhodobý udržitelný rozvoj památek zahradního umění v současných socioekonomických podmínkách.

Předložený metodický postup vychází jak ze systémů management plánů aplikovaných v rámci péče o kulturní dědictví v jiných státech Evropy, tak z postupů, které jsou v naší republice již aplikovány v rámci tvorby Management plánu památek zapsaných na seznam přírodního a kulturního dědictví UNESCO či jeho indikativní seznam. Modifikuje jejich obsah a podrobnost pro využití v širší památkové praxi speciálně pro segment památek zahradního umění v podmínkách České republiky. Podrobně popisuje postupy jednotlivých kroků tvorby Management plánu ochrany památkových hodnot památek zahradního umění, systém jeho aktualizace a prosazování.

Formy výstupů navržených průzkumů jsou prioritně voleny tak, aby bylo možné je přehledně prezentovat v prostředí GIS a prostřednictvím např. Integrovaného informačního systému památkové péče je zpřístupnit širšímu okruhu uživatelů. Svým obsahem a strukturou Management plán ochrany památkových hodnot památek zahradního umění reaguje na aktuální potřeby maximálně objektivně definovat předmět ochrany nemovitostí zařazených mezi kulturní památky a následně tyto hodnoty co nejefektivněji chránit. Z tohoto pohledu je předkládaná metodika jedinečná, komplexní a originální.

Srovnání se zahraničím

V řadě vyspělých zemí Evropy je tvorba plánů dlouhodobého a střednědobého rozvoje jednotlivých složek kulturního dědictví běžnou záležitostí. Jsou využívány jako aktivní nástroj péče také o památky zahradního umění. Jejich obsah se liší především dle socioekonomických podmínek dané země, regionu, vlastníka památky. Jednotlivé instituce (The National Trust, Royal Parks aj.) mají různé formy a systémy těchto plánů, jejichž funkčnost je ověřena letitou praxí. Tyto systémy však nelze nekriticky přejímat právě vzhledem k rozdílnému vývoji a současné politické i socioekonomické situaci v jiných zemích Evropy a v České republice. V podmínkách našeho státu je existence a využívání plánů péče a

rozvoje výjimkou omezující se především na památky UNESCO a na památky na indikativním seznamu (Management plan).

V této metodice předkládaný obsah a postup vyhotovení i aktualizace střednědobého management plánu vychází z již fungujících zahraničních modelů, ale je specifickým svým zaměřením prioritně na ochranu zjištěných kulturně historických hodnot památek zahradního umění. Ve stejné míře se věnuje jak ochraně hmotné substance památky (což bývá standardním obsahem většiny management plánů), tak ochraně nehmotných hodnot získaných v procesu historického vývoje památky i důležitosti systematického ovlivňování vnímání hodnot (významu) památek zahradního umění různými složkami současné společnosti. Komplexnost řešení zvolené problematiky je dána také tím, že je Management plán ochrany památkových hodnot památek zahradního umění zpracováván na základě podrobně metodicky popsanych specializovaných odborných průzkumů (pasportizace, rozbor kompoziční struktury, identifikace hodnot, historického vývoje aj.). Takto metodicky podrobně propracovaný systém tvorby management plánu určitého specifického segmentu kulturního dědictví lze nazvat ojedinělým nejen v evropském měřítku.

IV. Popis uplatnění Certifikované metodiky, informace, pro koho je určena, subjekty s kterými bude uzavřena smlouva o využití výsledku a jakým způsobem bude uplatněna

Metodika přináší vzor praktického uplatnění řady ryze odborných výstupů a analýz v procesu efektivního plánování péče o identifikované kulturně historické hodnoty památek zahradního umění jako specifického segmentu nemovitého kulturního dědictví České republiky.

Management plán ochrany památkových hodnot památek zahradního umění, vytvořený dle této Metodiky, by se měl stát funkčním podkladem (nástrojem) pro koncepční práci správců a majitelů těchto památek, zástupců místních samospráv, odborných pracovníků státní památkové péče a dalších osob a organizací vstupujících do procesu památkové péče, při plánování dlouhodobého udržitelného rozvoje památek zahradního umění.

Vzhledem k širšímu zaměření na uživatele z řad Národního památkového ústavu a odborné veřejnosti se smluvní předání výsledků nepředpokládá.

V. Seznam použité související literatury

BENEŠ, M. - KUČOVÁ, V. - VLČKOVÁ, J. 2011: Metodické principy přípravy nominací k zápisu na Seznam světového dědictví UNESCO a zásady uchování hodnot těchto statků, Odborná metodická publikace, svazek 42, Praha: Národní památkový ústav. ISBN 978-80-87104-84-2.

BRUNNER, P. - MAHLBERG, B. - SCHNEIDER, H. W. 2009: Das touristische Potenzial von historischen Gärten unter besonderer Berücksichtigung der Österreichischen Bundesgärten, Wien: Industriewissenschaftliches Institut.

BUTENSCHÖN, S. 2009: Deutung und Bedeutung historischer Parks. Wie wird ein Park zum Gartendenkmal?, Stadt+Grün, č. 3, s. 18-21.

COULTER, M. - ROBBINS, S.P. 2004: Management, Praha: Grada Publishing. ISBN 80-247-0495-1.

DGGL 2000: Historische Gärten in Deutschland. Aufgaben, Thesen und Instrumente zum Schutz, zur Erhaltung und zur Pflege des Gartenkulturerbes, Neustadt: Arbeitskreis Historische Gärten und Forschungsgesellschaft Landschaftsentwicklung-Landschaftsbau (FLL). ISBN 3-00-006846-5.

DGGL 2006: Pflege historischer Gärten - Teil 1: Pflanzen und Vegetationsflächen, Bonn - Berlin: Arbeitskreis Historische Gärten und Forschungsgesellschaft Landschaftsentwicklung-Landschaftsbau (FLL), Ausgabe 2006. ISBN 3-934484-95-6.

Dogs in the Royal Parks. Dostupné na <https://www.royalparks.org.uk/park-management/park-regulations-and-policies/dogs-in-the-royal-parks>

FORET, M. 2011: Marketingová komunikace, Brno: Computer Press, 3. vyd. ISBN 978-80-251-3432-0.

HUDEC, P. - KŘESADLOVÁ, L. (edd.) 2015: Způsoby prezentace památek zahradního umění, Praha: Národní památkový ústav. ISBN 978-80-7480-028-3.

KARG, D. (Hrsg.) 2005: Anforderungen an eine Dokumentation in der Gartendenkmalpflege, Arbeitsmaterialien zur Denkmalpflege in Brandenburg, Nr. 2, Brandenburgisches Landesamt für Denkmalpflege und Archäologisches Landesmuseum, Petersberg: Michael Imhof Verlag GmbH & Co. KG. ISBN 3-86568-107-7
KESNER, L. 2005: Marketing a management muzeí a památek, Praha: Grada. ISBN 80-247-1104-4.

KESNER, I. - MORAVEC, I. - NOVOTNÝ, R. - ŠKODOVÁ-PARMOVÁ, D. 2008: Management kulturního cestovního ruchu, Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj ČR.

KOL. 1985: *Gartendenkmalpflege*. Stuttgart: Eugen Umer. ISBN 3-8001-5046-8

KOL. 1997: Historische Park und Gärten- ein Teil unserer Umwelt, Opfer unserer Umwelt, Band 55, Bonn: Geschichtsstelle des Deutschen Nationalkomitees für Denkmalschutz ISSN 0723-5747

KOL. 2000: *Das Fest im Garten. Gartenmotive im Fest, Ausstellungskatalog*, Bielefeld: Museum Huelsmann.
Kol. 2010 Leitfaden zur Pflege historischer Gärten und Parkanlagen. Landesamt für Denkmalpflege und Archeologie Sachsen-Anhalt, Halle.

Kol. 2011: Pflegemanagement für Parks und Gärten, Initiativen zum Umweltschutz Band 82, Berlin: Erich Schmidt Verlag GmbH & Co. KG Berlin 2011 ISBN 978-3-503-12964-5

KOTLER, P. - KELLER, K. L. 2013: Marketing management, Praha: Grada, 14.vyd. ISBN 978-80-247-4150-5.

KRAUSE, K.-J. 2011: Lexikon Denkmalschutz und Denkmalpflege, Essen: Klartext Verlag. ISBN 3837503070.

KŘESADLOVÁ, L. 2008a: Návrh památkového záměru obnovy Libosadu – Květné zahrady v Kroměříži, Kroměříž, rkp. pro vnitřní potřeby Národního památkového ústavu.

KŘESADLOVÁ, L. 2008b: Návrh památkového záměru obnovy Podzámecké zahrady v Kroměříži, Kroměříž, rkp. pro vnitřní potřeby Národního památkového ústavu.

KŘESADLOVÁ, L. - PAVLÁTOVÁ, M. - OLŠAN, J. - EHRLICH, M. v tisku: *Metodika prostorové analýzy památky zahradního umění*. Národní památkový ústav.

MACHOVEC, J. 2003: Autenticita památek zahradního umění a udržovací péče, Z. Černý - H. Černá (edd.), Udržovací péče o zeleň. Sborník vybraných přednášek ze semináře konaného v Luhačovicích v roce 2003 v rámci Dnů zahradní a krajinářské tvorby, Praha: Společnost pro zahradní a krajinářskou tvorbu, s. 37-41. ISBN 80-902910-5-8

OLŠAN, J. 2003: Specifika udržovací péče o historické zahrady a parky, in Z. Černý - H. Černá (edd.), Udržovací péče o zeleň. Sborník vybraných přednášek ze semináře konaného v Luhačovicích v roce 2003 v rámci Dnů zahradní a krajinářské tvorby, Praha: Společnost pro zahradní a krajinářskou tvorbu, s. 42-47. ISBN 80-902910-5-8

OLŠAN, J. 2015: Doprovodné sezónní akce – Slavnosti v historických zahradách, in Hudec, P. - Křesadlová, L. (edd.), Způsoby prezentace památek zahradního, Praha: Národní památkový ústav, s.57-66. ISBN 978-80-7480-028-3.

OLŠAN, J. - ŠNEJD, D. - EHRLICH, M. - KŘESADLOVÁ, L. - PAVLÁTOVÁ, M. v tisku: *Metodika pasportizace památek zahradního umění*. Národní památkový ústav.

OLŠAN, J. - EHRLICH, M. - KŘESADLOVÁ, L. - PAVLÁTOVÁ, M. v tisku: *Metodika identifikace hodnot památek zahradního umění*. Národní památkový ústav.

PACÁKOVÁ-HOŠŤÁLKOVÁ, B. - PETRŮ, J. - RIEDL, D. - SVOBODA, A. M. 1999: Zahrady a parky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, Praha: Nakladatelství Libri. ISBN 80-85983-55-9.

PAVELEC, P. - SAVKO, P. 2015: Metodika pro přípravu a realizaci historicky poučených festivit v prostředí hradů a zámků – I. České Budějovice: Národní památkový ústav. ISBN 978-80-85033-37-3.

PELSMACKER, P. de - GEUENS, M. - BERGH, van den J. 2003: Marketingová komunikace, Praha: Grada. ISBN 80-247-0254-1

POLÁKOVÁ, J. (ed.) 2007: Mezinárodní dokumenty o ochraně kulturního dědictví, Praha: Národní památkový ústav, ústřední pracoviště. ISBN 978-80-87104-14-9.

RADOVÁ, M. 1987: Koncepce památkového zásahu do stavebního díla, její úloha a východiska, Památky a příroda, roč. XII, č. 2, s. 72.

RINGBECK, B. 2008: Managementpläne für Welterbestätten. Ein Leitfaden für die Praxis, Bonn: Deutsche UNESCO-Kommission e.V. ISBN: 978-3-940785-00-8.

SVOZILOVÁ, A. 2006: Projektový management, Praha: Grada, 2. vyd. ISBN 978-80-247-3611-2

ŠIMEK, P. 2003: Systémové aspekty managementu péče o sídelní zeleň, in Z. Černý - H. Černá (edd.), Udržovací péče o zeleň. Sborník vybraných přednášek ze semináře konaného v Luhačovicích v roce 2003 v rámci Dnů zahradní a krajinářské tvorby, Praha: Společnost pro zahradní a krajinářskou tvorbu, s. 7-13. ISBN 80-902910-5-8

ŠTULC, J. - SUCHOMEL, M. - MAXOVÁ, I. 1998: Péče o kamenné sochařské a stavební památky, příloha časopisu Zprávy památkové péče, ročník 58, Praha.

TICKNEM., WILSO, J., The Management of Historic Parks and Gardens.

<http://www.buildingconservation.com/articles/managementparks/managementparks.htm>

VITÁKOVÁ, M. 2007: Využití kulturních a přírodních památek pro cestovní ruch, Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj ČR.

VOŠAHLÍK, A. 2001: Mezinárodní dokumenty ICOMOS o ochraně kulturního dědictví. Praha : Český národní komitét ICOMOS.

VI. Seznam publikací, které předcházely metodice a byly publikovány (pokud existují), případně výstupy z originální práce

Předkládané metodice nepředcházely publikované práce.